

Marzena Staniszevska

IIA Polska

e-mail: mstaniszewska@iia.org.pl

ROLA INSTYTUTU AUDYTORÓW WEWNĘTRZNYCH IIA POLSKA W KSZTAŁTOWANIU FUNKCJI AUDYTU WEWNĘTRZNEGO W POLSCE

THE ROLE OF THE IIA POLAND IN FORMING OF THE INTERNAL AUDIT FUNCTION IN POLAND

DOI: 10.15611/pn.2018.521.17

JEL Classification: M49

Streszczenie: W artykule przedstawiono, na podstawie statutowych dokumentów źródłowych IIA Polska, początki i ewolucyjny rozwój audytu wewnętrznego oraz proces budowy i integracji środowiska audytorów wewnętrznych. Zaprezentowano działania osób, które w Polsce w połowie lat 90. ubiegłego wieku podjęły się trudnej „pracy u podstaw” w promowaniu funkcji audytu wewnętrznego w sektorze bankowym, przedsiębiorstw i publicznym. Wybrany model IIA Global, składający się z Definicji audytu wewnętrznego, Kodeksu etyki oraz Międzynarodowych standardów audytu wewnętrznego, przyjął się na stałe i służy do usprawniania działalności operacyjnej w organizacjach, w oparciu o niezależną, obiektywną, systematyczną i dokonywaną w uporządkowany sposób ocenę procesów zarządzania ryzykiem, kontroli i ładu organizacyjnego. Środowisko audytorów wewnętrznych wspiera się poprzez wymianę doświadczeń, wzmacniając integrację i znaczenie funkcji audytu wewnętrznego w procesach zarządzania opartych na ocenie ryzyka.

Słowa kluczowe: audyt wewnętrzny, integracja audytorów, zarządzanie ryzykiem, ład organizacyjny, stowarzyszenie IIA Polska, IIA Global.

Summary: This article, based on the official statutory documents of IIA Poland, shows the beginnings and evolutionary development of the internal audit in Poland and the process of building and integration of the internal auditors' profession. This paper also presents the effort of people, who in the mid 90s of the 20th century undertook a difficult 'building from the foundation' in the promotion of internal audit in banking, private and public sectors. The chosen model of II Global, comprising of the Definition, the Code of Ethics and Standards of internal audit was implemented and is used for improvement of organizations' operations based on an independent, objective and disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes. The auditors' environment in Poland supports itself by experience exchange, strengthening the integration and internal audit's importance in the management process based on the risk evaluation.

Keywords: internal audit, organization, auditors' integration, assessment, risk management, control, management process, IIA Poland, IIA Global.

1. Wstęp

Celem artykułu jest przybliżenie czytelnikowi trudnych początków i rozwoju audytu wewnętrznego w Polsce. Tekst ten jest próbą podsumowania, w oparciu o archiwalne dokumenty źródłowe Instytutu Auditorów Wewnętrznych IIA Polska, 15-letnich działań grupy osób, które dostrzegły potencjał w rozwoju funkcji audytu wewnętrznego i wykonywaniu trudnej pracy audytora wewnętrznego. Wzajemne wsparcie, wymiana doświadczeń, zapał i niestandardowe podejście do wykonywania obowiązków audytora wewnętrznego zintegrowały środowisko audytorów, przyczyniając się nieustannie do propagowania Definicji audytu wewnętrznego, Kodeksu Etyki i Międzynarodowych standardów audytu wewnętrznego. Instytut Auditorów Wewnętrznych IIA Polska ma w tym procesie własny udział.

2. Historia IIA Polska

2.1. Lata 1995-2002 – geneza IIA Polska

W połowie lat 90. ubiegłego wieku w wyodrębnianych z Narodowego Banku Polskiego i przekształcanych polskich bankach powstały pierwsze komórki audytu wewnętrznego, najczęściej związane z audytem informatycznym. Dotyczyło to między innymi: BIG S.A. – późniejszego Millennium, BRE, Banku Zachodniego, Banku Handlowego – późniejszego City, Banku Śląskiego – późniejszego ING. Ważną rolę w procesie formowania się środowiska audytorów wewnętrznych w oparciu o współpracę z The Institute of Internal Auditors (IIA) odegrał Związek Banków Polskich (ZBP), który nawiązał kontakt z IIA Global i pełnił rolę łącznika z rodzącym się środowiskiem audytorów wewnętrznych.

Proces identyfikacji zawodowej audytorów wewnętrznych w Polsce rozpoczął się od powołania 3 grudnia 1996 r. Zespołu ds. Audytu Wewnętrznego przy Związku Banków Polskich. Członkami założycielami zostało 31 audytorów wewnętrznych pracujących w największych bankach, w budującym się wówczas od nowa sektorze bankowym w Polsce. Zespół ds. Audytu Wewnętrznego został uznany przez IIA Global za polski oddział tej organizacji, uzyskując pierwszą akredytację. Umowę Akredytacji Polskiego Oddziału IIA podpisali 13 lipca 1997 r. z polskiej strony: prezes Oddziału Adam Piółunowicz, sekretarz Mariusz Zygierewicz, a ze strony IIA Global – International Chairman of the Board of IIA Anthony J. Ridley.

W dniu 14 października 1997 r. Ogólne Zebranie Przedstawicieli Zespołu ds. Audytu Wewnętrznego uchwaliło przekształcenie Zespołu w Polski Instytut Auditorów Wewnętrznych – PIAW. Uchwalono nowy regulamin i powołano pierwsze Prezydium PIAW. PIAW liczył ponad 125 osób.

Zarząd Związku Banków Polskich 2 kwietnia 1998 r. wyraził zgodę na funkcjonowanie PIAW jako zespołu przy ZBP. PIAW stopniowo rozszerzał grono swoich członków przedstawicieli dużych firm, z sektora prywatnego – towarzystw ubez-

pieczeniowych i operatorów telekomunikacyjnych, a także firm z sektora państwowego – GPW, Poczta Polska.

W dniu 30 marca 2000 r. nastąpiła rejestracja Stowarzyszenia Polski Instytut Audytorów Wewnętrznych, przejmującego prawa i obowiązki dotychczasowego PIAW (zgodnie z uchwałami Ogólnego Zebrania PIAW z 30.11.1999 r.). Polski Oddział IIA przyjął formę prawną Stowarzyszenia PIAW i działał na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach.

Zakres i formy działalności PIAW zostały zdefiniowane w pierwszym dokumencie formalnym i polegały na tłumaczeniu i upowszechnianiu standardów audytu wewnętrznego, udostępnianiu i wykorzystywaniu materiałów szkoleniowych i publikacji IIA i ECIIA (której był członkiem od 1997 r.). PIAW zapraszał wybitnych specjalistów na seminaria i konferencje w Polsce, organizował regularne seminaria tematyczne poświęcone najważniejszym problemom środowiska audytorskiego, w szczególności w zakresie zarządzania ryzykiem. Wspólnie z Warszawskim Instytutem Bankowości uruchomił Studium Audytorów Wewnętrznych.

Rozpoczął współpracę z organizacjami szkoleniowymi i stowarzyszeniami w obszarze audytu wewnętrznego i pokrewnych działalności: kontroli wewnętrznej, nadzoru i inspekcji, zarządzania ryzykiem. Organizował i współuczestniczył w szkoleniach, seminariach i konferencjach wspólnie z WIB, ISACA, PIKW, SKwP. Podejmował inicjatywy integracyjne ze środowiskiem audytorów informatycznych i profesjonalnych stowarzyszeń w tym obszarze, w szczególności ISACA. Rozpoczął przygotowania do współorganizowania egzaminów zawodowych certyfikowanego audytora wewnętrznego – CIA i uruchomił działania na rzecz udostępnienia ich polskiej edycji. Upowszechniał znajomość problematyki audytu wewnętrznego poprzez publikacje i wywiady w fachowej prasie. Podstawowym efektem działalności PIAW było zaszczepienie i upowszechnienie idei audytu wewnętrznego w Polsce, głównie w sektorze finansowym oraz sektorze przedsiębiorstw, choć nie tylko.

2.2. Lata 2002-2018 – proces restrukturyzacji

Rok 2001 upłynął pod znakiem przygotowań do restrukturyzacji działalności Polskiego Oddziału Instytutu Audytorów Wewnętrznych. Potrzebę restrukturyzacji wywołały ujawnione ze wzmożoną siłą wyzwania stojące przed środowiskiem audytorów w Polsce:

- przedakcesyjne wymogi Unii Europejskiej – oczekiwania dotyczące uporządkowania środowiska prawnego i oprzyrządowania kontroli w Polsce, w tym także porządku korporacyjnego (*corporate governance*) przed przekazaniem ogromnych środków finansowych. Ważne zadania zostały postawione też kontrolerom/audytorom wewnętrznym w administracji publicznej. System, kompetencje i struktura dla tej grupy audytorów wewnętrznych zostały opisane formalnie po raz pierwszy w Ustawie o finansach publicznych z 2001 r. wraz ze zmianami w roku 2002;

- rewolucyjna ewolucja funkcji audytu – od rewizji finansowej do audytu systemu zarządzania opartego na ryzyku, funkcji doradczej, tworzenia wartości dodanej i funkcji zapewnienia, że działające w jednostce systemy kontroli wewnętrznej są skuteczne oraz pozwalają na identyfikację i ograniczanie ryzyka działalności lub wymagają niezbędnych usprawnień w określonym zakresie – to niewątpliwe osiągnięcie i postęp w podejściu do zarządzania środkami publicznymi.

Sprostanie tym wyzwaniom wymagało zjednoczenia wysiłków wszystkich instytucji zajmujących się audytem wewnętrznym w Polsce i ich zdynamizowania. W świetle tych wyzwań PIAW, wraz z grupą założycielską audytorów wewnętrznych sektora publicznego, podjęły działania polegające na zaangażowaniu szerokiego środowiska zawodowego do budowania silnej reprezentacji audytorów wewnętrznych w Polsce.

W 2002 r. powołano Grupę Roboczą, w skład której weszli przedstawiciele PIAW, Grupy Założycielskiej audytorów wewnętrznych sektora publicznego, PIKW i Wielkiej Piątki audytorów zewnętrznych. Grupa ta opracowała zasady funkcjonowania nowej organizacji oraz zarys planu działania i planu biznesowego. Dziesiątego czerwca 2002 r. odbyło się spotkanie założycielskie, na którym uzgodniono plan działania, dostrzegając realną szansę zdynamizowania procesu integracji środowiska i jego efektywności oraz przyczynienia się do równomierności rozwoju funkcji audytu wewnętrznego we wszystkich sektorach, w tym w sektorze finansów publicznych.

PIAW aktywnie uczestniczył w pracach Grupy Roboczej, jednocześnie stosując się do zalecenia kierownictwa IIA, aby w czasie prowadzonych negocjacji nie podejmować inicjatyw mogących skomplikować proces przekształcenia.

Wypracowano projekt nowego stowarzyszenia audytorów wewnętrznych zrzeszającego audytorów wszystkich sektorów gospodarki. Zarząd PIAW uznał, że powstała szansa stworzenia efektywnej płaszczyzny współpracy dla organizacji dotychczas działających niezależnie. Organizacja objęłaby swym zasięgiem oddziaływania cały kraj, skupiając audytorów wewnętrznych, rewidentów wewnętrznych, kontrolerów wewnętrznych i inne osoby zajmujące się bezpośrednio badaniem oraz rozwojem wewnętrznych systemów kontroli i zarządzaniem ryzykiem. W celu przełamania impasu i umożliwienia realizacji wypracowanej wizji zarząd PIAW zarekomendował swoim członkom zrzeczenie się akredytacji IIA i samorozwiązanie PIAW.

Na Walnym Zgromadzeniu Stowarzyszenia PIAW 12 lutego 2003 r. podjęto m.in. uchwały dotyczące symbolicznego zrzeczenia się akredytacji oddziału IIA na rzecz nowo powstającego Stowarzyszenia Audytorów Wewnętrznych IIA – Polska. Podjęto decyzję o rozwiązaniu PIAW z dniem 1 grudnia 2001 r. Upoważniono likwidatora PIAW do przekazania majątku stowarzyszenia na poczet sfinansowania tłumaczenia i wydania nowych Standardów Profesjonalnej Praktyki Audytu Wewnętrznego przez nowo powstające Stowarzyszenie Audytorów Wewnętrznych IIA – Polska.

W dniu 22 stycznia 2003 r. stowarzyszenie liczyło 317 osób.

Wkład pracy członków PIAW i determinacja w dążeniu do osiągnięcia kompromisu zostały docenione przez prezydenta IIA Williama B. Bishopa, który w wystąpieniu stwierdził:

„(...) W imieniu zarządu The Institute of Internal Auditors chciałbym wyrazić serdeczne podziękowanie za wysiłek i ciężką pracę obecnego oddziału IIA w Polsce (PIAW) w trakcie reprezentowania IIA i za jego nieustającą współpracę przy tworzeniu nowego stowarzyszenia...”

[“...On behalf of the IIA Board of Directors, I wish to express my sincere appreciation for the efforts and hard work of the current IIA Poland chapter (PIAW) to represent The IIA and for their ongoing cooperation In the creation of a new association...”].

Od 2003 r. pracowano nad systemem egzaminu krajowego na potrzeby audytu wewnętrznego dla sektora publicznego w oparciu o publikacje standardów IIA Global, w połączeniu z prawno-ekonomicznymi realiami w Polsce.

Lata 2003-2005 to prace dotyczące wypracowania Strategii działania, opracowania i przyjęcia statutu nowego stowarzyszenia, działającego pod nazwą Stowarzyszenie Audytorów Wewnętrznych IIA Polska – SAW IIA Polska. To także wypracowanie Regulaminów WZC, Regulaminu wyborów, Regulaminu pracy zarządu oraz propagowanie zasad zawodu audytora, praca na rzecz rozwoju i pozyskiwania nowych członków.

W obszarze działalności szkoleniowej działania oparte były w dużej mierze na wolontariacie i sponsoringu firm audytorskich tzw. Wielkiej Czwórki, czyli E&Y, Deloitte, KPMG oraz PwC. Jednocześnie podjęto starania o możliwość zdawania egzaminu zawodowego CIA w języku polskim, co stało się sukcesem.

Lata 2003-2007 to dążenie do stabilizacji i rozszerzania bazy członkowskiej, egzaminu krajowego, działania związane z integracją środowiska i równą reprezentacją wszystkich sektorów. To także rozważna polityka finansowa w celu uzyskania samodzielności finansowej na bazie składek członkowskich. Powstają pierwsze koła regionalne.

Okres 2007-2009 charakteryzuje się dalszą ekspansją, zwłaszcza w obliczu uchylecia części przepisów dotyczących egzaminu krajowego, co spowodowało konieczność powszechnej certyfikacji międzynarodowym egzaminem. To także dalsza stabilizacja finansowa, rosnąca liczba członków i porządkowanie bazy członków, nowa siedziba, rozwój strony internetowej i oferty kierowanej do członków w formie elektronicznej. Coraz szersza oferta konferencyjno-szkoleniowa, wspólne inicjatywy z Ministerstwem Finansów przyczyniły się do wzrostu rangi IIA Polska.

W latach 2009-2011 nastąpiła aktywizacja członków i poszerzenie oferty szkoleniowej oraz rozwój kół regionalnych. Lata 2011-2013 to głębokie zmiany w statucie, który pozwoliły na sukcesywne zwiększanie oferty szkoleniowej. To także okres dobrej współpracy z Najwyższą Izbą Kontroli i Kancelarią Prezesa Rady Ministrów.

W roku 2012 świętowano 10-lecie IIA w Polsce, udział we władzach ECIIA. Był to czas podsumowań i planowania strategii na przyszłość. Lata 2013-2015 oraz 2015-2017 pod kierunkiem kolejnych zarządów to dynamiczny rozwój oferty szkoleniowej, współpraca z uczelniami wyższymi, liczne konferencje tematyczne, a także rozwój kół regionalnych, inicjatywy dotyczące wydawania periodyków tematycznych związanych z audytem w wersji papierowej i elektronicznej. Obecnie Instytut Audytorów Wewnętrznych liczy ok. 1600 członków, ma stabilną sytuację finansową i z pewnością audytorzy wewnętrzni przyczyniają się do wspierania kadry zarządzającej we wszystkich sektorach gospodarki, również w administracji publicznej. Wybór formy prawnej stowarzyszenia był słuszny. Funkcjonowanie na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach pozwoliło na elastyczność w działaniu i ewolucyjny rozwój aktywności członków, zrzeszonych w organizacji promującej dobre praktyki w zarządzaniu.

3. Rola IIA Polska w promowaniu audytu wewnętrznego

Instytut Audytorów Wewnętrznych IIA Polska jest związany umową ramową z IIA Global w sprawach dotyczących administrowania certyfikacjami, korzystania ze szkoleń IIA Global, nieskrępowanego dostępu do publikacji IIA Global, przedruków, tłumaczeń i prenumeraty magazynu „Internal Auditor”, promocji Fundacji IIA Global, partnerstwa przy usługach QA, realizacji usług QA. Jednak podstawowym zadaniem jest promocja zawodu audytora wewnętrznego w Polsce, utrzymywanie certyfikacji w ramach ciągłego samodoskonalenia (CPE), upowszechnianie Definicji audytu wewnętrznego, Standardów profesjonalnej praktyki audytu wewnętrznego, poradników, Kodeksu etyki.

Do osiągnięć IIA Polska można zaliczyć:

- Standardy jako zbiór zasad o uniwersalnym charakterze.
- Certyfikacja międzynarodowa i inne formy zdobywania uprawnień. Certyfikaty CIA, CGAP MRA, QA i inne – na czym polega egzamin i jak uzyskać uprawnienia do wykonywania zawodu, co to oznacza. Gotowość do wsparcia i pomocy szkoleniowej w zakresie uzyskania certyfikatów. Uprawnienia, o których mowa w polskiej ustawie, i jak je interpretować. Trzy sposoby bycia audytorem, egzamin ministerialny 2002-2006, studia podyplomowe i praktyka.
- Szkolenia w celu podtrzymywania umiejętności i kompetencji. Utrzymanie uprawnień – doskonalenie i szkolenia – punkty CPE.
- Audyt wewnętrzny i jego rola w rocznym oświadczeniu kierownika jsfp o stanie zarządzania (art. 67 i nast. uofp), koordynacja audytu w dziale administracji rządowej.
- Rekomendacje Komisji Nadzoru Finansowego, wymogi właścicielskie i standardy ISACA w obszarze bezpieczeństwa informatycznego.
- Sektor farmaceutyczny i inne sektory regulowane – rola audytora wewnętrznego w takich organizacjach pozostaje nadal nie do przecenienia.

- Jak optymalnie wykorzystywać wyniki zadań doradczych i generować potrzebę dobrej oceny ładu korporacyjnego dla kierownictwa i innych interesariuszy?
- Ocena jakości funkcji audytu wewnętrznego – rola IIA Polska w systemie ocen. Jak zapewnić jakość audytu – to najmłodszy obszar aktywności, w którym IIA Polska jest wyłącznym posiadaczem praw do modelu oceny opracowanego przez IIA Global.

4. Zakończenie

Obecnie Instytut Audytorów Wewnętrznych IIA Polska, po 15 latach nieprzerwanej działalności, ma średniorocznie zarejestrowanych ok. 1600 czynnych członków, deklarujących wykonywanie zawodu audytora wewnętrznego. Certyfikowanych CIA według oficjalnych statystyk IIA Global w Polsce zarejestrowanych jest 944, co plasuje nas na 6. miejscu w Europie, po Wielkiej Brytanii, Niemczech, Szwajcarii, Holandii i Belgii – pozostawiamy za sobą taką potęgę gospodarczą jak Francja. W grupie certyfikatów CGAP nasz kraj w Europie jest absolutnym liderem z liczbą 486 osób, co z pewnością jest skutkiem dużego zainteresowania korzystaniem z pracy audytora wewnętrznego przez sektor publiczny. Instytut spełnia swoją rolę propagatora dobrych praktyk, platformy wymiany doświadczeń i doskonalenia zawodowego, utrzymując się ze skromnych składek członków, przychodów z prowadzonych wysokospecjalistycznych szkoleń oraz pracy *pro bono* kolejnych jego rządów, posiadających zaufanie członków.

Literatura

Ustawa Prawo o stowarzyszeniach, t.j. Dz.U. z 2017, poz. 210, z 2018, poz. 723.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, t.j. Dz.U. z 2017, poz. 2077.

Zbiory IIA Polska – Protokoły z WZC, Uchwały Zarządu, Statut IIA Polska, MRA – umowa międzynarodowa zawarta pomiędzy IIA Global a IIA Polska.